

Aarhus 6. april 2013

Slutrapport: Erhvervsskoleelever i det danske erhvervsuddannelsessystem

Retention of vocational students in the Danish VET system.

Til det strategiske forskningsråd

Forfattere:

Klaus Nielsen
Professor, Aarhus Universitet

Christian Helms Jørgensen
Lektor, Roskilde Universitet

Peter Koudahl
Lektor, Aalborg Universitet

Martin D. Munk
Professor, Aalborg Universitet

Torben Pilegaard Jensen
Forskningsleder, KORA

Lene Tanggaard Pedersen
Professor, Aalborg Universitet

Lisbeth Grønborg,
Ph.d.-studerende, Aarhus Universitet

Louise Hvitved
Ph.d.-stipendiat, Aarhus Universitet

Lene Ingemann
Ph.d.-studerende, Roskilde Universitet

Charlotte Jonasson
Adjunkt, Aarhus Universitet

Lena Lippke
Adjunkt, Aalborg Universitet

INDHOLDSFORTEGNELSE

Introduktion.....	3
<i>Kort beskrivelse af projektets problemstilling og forløb</i>	3
<i>Organisatorisk arbejde</i>	4
<i>Konferencer.....</i>	4
<i>Ph.d.-afhandlinger</i>	5
Centrale resultater	6
1. Konstituering af frafaldsproblemet	6
<i>Problemer med frafaldsbegrebet.....</i>	6
<i>Behovet for en processuel tilgang til forståelsen af frafald</i>	7
<i>Ændringer i elevgruppens motiver</i>	8
2. Betydningen af social baggrund	9
<i>Den socioøkonomiske baggrunds betydning for unges frafald.....</i>	9
<i>Opdragelsesmæssig stabilitet og frafald</i>	10
<i>Erhvervsskolernes potentiale for at fastholde elever</i>	11
3. Organisations- og interaktionsformer på skolen	11
<i>Betydningen af opbygning af faglige læringsfællesskaber</i>	12
<i>Betydningen af feedback i forhold til gennemførelse</i>	14
<i>Betydningen af forventningsafstemning i forhold til frafald.....</i>	15
<i>Betydningen af sammenhæng i elevernes uddannelse</i>	16
4. Undersøgelse af specifikke institutionelle tiltag i forhold til frafald	18
<i>Skoleundersøgelsen</i>	18
<i>Aktivitets- og holdundersøgelsen.....</i>	20
<i>Samlet analyse</i>	20
Oversigt over publikationer	24
<i>Peer-reviewede publikationer</i>	24
<i>Formidlingsartikler.....</i>	25
<i>Konferenceoplæg</i>	26
<i>Publikationer under udarbejdelse/indsendte publikationer.....</i>	27

INTRODUKTION

I det følgende vil vi kort beskrive forskningsforløbet og de centrale resultater i forskningsprojektet "Retention of Vocational Students in the Danish VET System" samt give en oversigt over de publikationer, projektet har affødt. Indledningsvist vil vi beskrive projektets problemstilling og forløbet i overordnede termer. Dernæst vil vi skitsere nogle af projektets centrale resultater. Afslutningsvist vil vi skitsere publikationer, som allerede er udgivet, og publikationer som er på vej til at blive udgivet.

Kort beskrivelse af projektets problemstilling og forløb

I det følgende beskrives projektets forløb i forhold til de fire faser, som blev beskrevet i projektansøgningen.

Forskningsprojektet "Retention of Vocational Students in the Danish VET System" undersøger de påvirkelige faktorer, der kan bidrage til at mindske frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser (EUD). For etablering af en sådan viden er dannet et konsortium bestående af såvel forskere med stor erfaring med kvantitative forskningsmetoder på uddannelsesområdet som forskere med betydelige kompetencer inden for pædagogisk, didaktisk og institutionel forskning.

I første fase af forskningsprojektet blev der primært arbejdet organisatorisk, hvor der blev etableret samarbejdsaftaler og udviklet et mindre bibliotek over relevant international såvel som national forskningslitteratur inden for området. Endvidere blev de fem ph.d. stipendier opslået og besat i løbet af efteråret 2009.

I anden fase af undersøgelsen er gennemført kvantitative analyser af frafaldet på erhvervsuddannelser, korrigeret for elevernes sociale baggrund, kompetencer fra eksempelvis grundskolen samt uddannelsesretning og andre baggrundskarakteristika (fx lærersammensætning på EUD). Denne analyse (benchmark analysen) er endvidere gennemført med henblik på at udvælge erhvervsskoler med henholdsvis et lavt, et medium og et højt frafald, således at der kunne foretages kvalitative studier af faktorer på skole og individniveau til forklaring af de påviste forskelle i frafald. For at undersøge frafaldsrisiko for forskellige typer/segmenter af elever er der blevet anvendt PISA-Longitudinal, omfattende testdata og registerdata (Larsen & Jensen, 2010; Jensen & Knoth Humlum, 2010).

Undersøgelsens tredje fase består af en kvalitativ undersøgelse. Efter benchmark analysen af erhvervsskoler med henholdsvis et lavt, et medium og et højt frafald korrigeret for elevernes sociale baggrund blev der udvalgt otte skoler til deltagelse i den kvalitative undersøgelse. Det drejede sig om fire skoler med højt frafald og fire skoler med et lavt frafald korrigeret for elevernes sociale baggrund. Efter udvælgelsen af skoler har den kvalitative gruppe gennemført interviews på de otte skoler.

Den kvalitative gruppe har gennemført strukturerede interviews med 108 erhvervsskoleelever, mens de gik på grundforløbet, hvor af 52 elever af disse elever er blevet geninterviewet efter afslutningen på grundforløbet. Eleverne er udvalgt af skolerne som særligt frafaldstruede, hvor den kvalitative gruppe har defineret, hvordan frafaldstruet skal forstås bl.a. på baggrund af analyserne af Pisa L. data (Jensen & Knoth Humlum, 2010). Endvidere er 30 lærere og 10 skoleledere på de

otte skoler blevet interviewet. Disse interviews er blevet kodet, og analyseret. På baggrund af de 108 indledende interviews med erhvervsskoleeleverne er udarbejdet en rapport (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012) og en række publikationer (se eksempelvis Tanggaard, 2012; Nielsen, 2013 – under udgivelse; Koudahl, 2011; Jørgensen, Tanggaard og Nielsen, 2013 – under udarbejdelse).

Den fjerde fase af projektet er de kvantitative sammenlignende analyser af forskellige modeller og typers betydning for mindskning af frafald og øget gennemførelse på de tekniske skolars grundforløb. Resultaterne fra den forudgående forskning i projektet har blandt andet peget på betydning af organiseringen af grundforløbspakker i forhold til frafald og fastholdelse inden for erhvervsuddannelsessystemet, og derfor fokuseredes der i de kvantitative sammenlignende analyser på organiseringen af grundforløbspakkerne, her kaldet for grundforløbsmodeller og grundforløbstyper, og på betydningen af at gå på forlængede grundforløb, udover de 20 uger.

Denne del af projektet har forud for de sammenlignende analyser gennemført en dybere registerbaseret analyse, hvor der har været fokus på elevers forskellige frafaldsmønstre over perioden 1990-2010, og hvor det ser ud til, at der er sket en opbremsning af frafaldet fra 2008 (Munk & Park, 2011; Munk & Park, 2013). I de sammenlignende analyser undersøges hvilke skoler, modeller og typer som i perioden 2008-2010 bidrager til at mindske frafaldet (Munk & Baklanov, 2013 – under udarbejdelse; Munk, Bohn & Baklanov, 2013).

Organisatorisk arbejde

Der er blevet afholdt møder i gruppen af forskere og ph.d.'ere, der deltager i konsortiet med jævne mellemrum, hvilket vil sige med cirka halvanden måneds intervaller med forbehold for ferier og fridage. Endvidere er blevet afholdt tre advisory board møder i henholdsvis 2010, 2011 og 2012. Til mødet i 2010 kunne vore fire udenlandske gæster desværre ikke komme til Danmark, da luftrummet var lukket på grund af en islandsk vulkanaskesky, mens advisory board møderne i 2011 og 2012 blev gennemført med stor succes. Endvidere afholdtes to fællesmøder med forskningsprojektet "Bridging the gap", også støttet af det strategiske forskningsråd, hvor en række fælles problemstillinger blev diskuteret, ligesom vi på forskningskonferencen NERA 2013 præsenterede resultater af begge forskningsprojekter. Konsortiet har løbende afholdt møder, hvor vi har fremlagt og diskuteret de resultater, som projektet har genereret. Endvidere er der blevet nedsat en interessentgruppe bestående af inviterede skoleledere, lærere fra erhvervsskolen, elever fra erhvervsskolerne, og repræsentanter fra forskellige interesseorganisationer, med det formål at få feedback på vore resultater fra praktikersiden. Projektets deltagere og resultater præsenteres på www.psy.au.dk/frafald. I forbindelse med det organisatoriske arbejde skal nævnes, at dataleveringen fra UNI-C har været forsinket i ca. 1½ år, hvilket har betydet, at dele af forskningsprojektet har måttet arbejde under et betydeligt tidsmæssigt pres.

Konferencer

På vegne af forskningskonsortiet "Retention of Vocational students in the Danish VET system" arrangerede og afviklede Peter Koudahl konferencen "Fastholdelse og frafald. Forskningsresultater som afsæt for nytænkning" d. 18-19. april 2012 på LO-Skolen i Helsingør i samarbejde med Forsker-praktikernetværket. Her præsenterede forskerne i forskningskonsortiet "Retention of Vocational students in the Danish VET system" ved tre plenum-oplæg, otte workshops og den afsluttende paneldiskussion centrale forskningsresultater fra projektet.

For et overblik over de forskellige oplæg se <http://www.forsker-praktiker.delud.dk/>

Idéudviklingsseminaret for erhvervsuddannelser d. 9. november 2011 blev afholdt på initiativ af Center for Mobilitetsforskning (CMR), Aalborg Universitet København og Danmarks Statistik (DST) i konferencelokalet på DST. I alt deltog 37 personer fra 18 institutioner med interesse i erhvervsuddannelser, hvilket var meget tilfredsstillende.

Ud over inspirerende meningsudvekslinger gav seminaret konkrete anvisninger på videreudvikling af statistikken på området. På seminaret behandles følgende tre temaer:

Tema 1: Hvad skal der til for at fremme gennemførelse og kvalitet i erhvervsuddannelserne?

Tema 2: Analyse- og databehov på erhvervsskoleområdet: Hvad ved vi, og hvad vil vi gerne vide mere om?

Tema 3 fokuserede på erhvervsuddannelser – datapotentialet og dets udnyttelse.

Kontorchef Henrik Bang (DST) opsummerede følgende som satsningsområder:

1) Der er et behov for ledelsesinformation på skoleniveau.

DST har allerede taget initiativ til at lægge uddannelsesstatistik på institutionsniveau ud i statistikbanken, hvor institutionerne således kan se sig selv og sammenligne med andre institutioner. Seminaret gav ganske konkrete bud på, hvilke typer af statistik der er interesse for, at vi udbygger på dette område, for at dække et behov for indikatorer for udfald af institutionernes arbejde.

2) Der har vist sig en interesse – ikke mindst fra forskningens side, men også fra skolerne – for at kunne måle effekten af forskellige organisatoriske og pædagogiske tiltag på skoleniveau.

Rent praktisk synes der at være muligheder for – med en mere ensartet registreringspraksis på skolerne – at foretage standardudtræk af data på et meget detaljeret niveau, hvilket muliggør en belysning af, hvilke elever der har fulgt hvilke programmer.

Det betyder, med de øvrige oplysninger der allerede er tilgængelige på personniveau, at man har ganske gode muligheder for at belyse effekten af de pædagogiske anstrengelser – generelt og på institutionsniveau.

Ph.d.-afhandlinger

Der er på afrapporteringstidspunktet afleveret to ph.d.-afhandlinger, hvoraf den ene er antaget til forsvar og forsvares d. 3. maj 2013 (Lippke, 2013). Den anden afhandling blev forsvaret i december 2012, og forsvaret blev accepteret (Jonasson, 2012b). De sidste tre afhandlinger forventes afleveret og forsvaret i løbet af 2013.

CENTRALE RESULTATER

I det følgende vil vi præsentere centrale resultater fra vores undersøgelse. Disse resultater er opdelt i fire temaer: 1) konstituering af frafaldsproblemet, 2) betydning af social baggrund, 3) organisations og interaktionsformer på skolen, og 4) undersøgelse af specifikke institutionelle tiltag i forhold til frafald. Det skal nævnes, at en populær version af projektets centrale resultater er under udarbejdelse

1. Konstituering af frafaldsproblemet

En del af frafaldsproblemet knytter sig til, hvordan spørgsmålet om frafald er blevet stillet i den offentlige debat og i politiske kredse, samt til nogle af de implicite antagelser, der ligger i de dominerende tilgange til frafaldsproblemstillingen (Nielsen & Jørgensen, 2013 – under udgivelse). I det følgende ønsker vi at uddybe nogle af de problemer, der er i måden hvorpå selve det at falde fra en uddannelse defineres og undersøges i store dele af forskningslitteraturen. Endvidere ønsker vi også at pege på gældende diversitet og forskelligheder i forhold til elevernes mål og ambitioner med at tage en uddannelse.

Det er forhold, som i langt højere grad bør inddrages, når vi diskuterer forståelsen af frafald inden for det danske erhvervsuddannelsessystem. Det er naturligvis vigtigt at understrege, at de overvejelser, som vi gør os i forhold til, hvordan selve frafaldsproblemstillingen er konstitueret, ikke anfægter den vigtighed, som selve problemstillingen om frafald indeholder på et individuelt, institutionelt og samfundsmæssigt niveau.

Problemer med frafaldsbegrebet

Der synes at være flere problemer med måden, som frafald defineres på, og frafaldsdefinitionen i sig selv har stor betydning for, hvordan problemet konstitueres i offentligheden. Problemerne med den officielle forståelse af frafald kan beskrives således:

- 1) *Den officielle tilgang til definitionen af frafald er kendetegnet ved en binær logik, hvor frafald betragtes som en hændelse:*

De politiske tiltag for at reducere frafald har sat en statistisk ramme om frafaldsdiskussion, hvor opnåelse af en bestemt talmæssig værdi bestemmer, hvad der regnes for at være succes eller fiasko. Frafald forstås som en enkel statistisk hændelse, som et skifte fra kategorien 'i gang' til kategorien 'afbrudt'.

Når frafaldsdiskussionen primært konstitueres som en statistisk hændelse, så følger der en række problemer med i kølvandet af denne forståelse. Det kan og bør diskuteres, om denne bestemmelse af frafald giver et reelt billede af problemstillingen. Den processuelle dimension af frafaldsdiskussionen bliver dermed nedprioriteret eller negligeret fuldstændigt.

- 2) *Et andet af de store problemer i frafaldsforskningen er, at der ikke eksisterer et ensartet begreb for frafald.*

Når medierne fremhæver, at frafaldet stiger eller falder, så bruger de ofte tal fra Danmarks Statistik. Problemet med både Undervisningsministeriet (nu Ministeriet for Børn og Unge) og Danmarks Statistik er, at de ikke skelner klart mellem, hvad der kan betegnes som frafald, afbrud eller skift af uddannelse.

Danmarks Statistik opererer ikke med et begreb om frafald, men derimod med et begreb om

'afbrud'. Det indebærer for eksempel forskellige opgørelser af frafald, så frafaldet svinger fx mellem 30 til 45 procent afhængig af opgørelsesmetode (se også Munk 2011; Caféavis, Danmarks Statistik/CMR 2011).

Når en af de unge forlader grundforløbet på en erhvervsuddannelse, eksempelvis uddannelsen som elektriker for at skifte til grundforløbet til uddannelsen som smed i stedet, så tæller dette efter en bestemt tidsperiode som en afbrudt uddannelse hos Danmarks Statistik, og følgelig kan dette af medierne blive omtalt som et frafald. Hvis den samme elev forlader uddannelsessystemet og går på kontanthjælp, eller får et ufaglært job i stedet, så ville dette tilsvarende fortsat tælle som frafald (Nielsen & Jørgensen, 2013 – under udarbejdelse). I det første tilfælde er der altså tale om, at eleven foretager et omvalg af uddannelse eksempelvis på baggrund af interesse eller mulighederne for at finde en praktikplads. I det andet tilfælde er der tale om, at eleven forlader uddannelsessystemet for en længere periode eller for bestandigt.

Det er vanskeligt og i mange tilfælde ikke muligt at skelne disse forskellige tilfælde på baggrund af de statistiske opgørelser over frafald. Der findes kun få undersøgelser i dansk sammenhæng, der beskæftiger sig med denne problematik.

Nogle undersøgelser (EVA 2009; DCUM 2006) anvender begreberne „frafald med/uden omvalg“ og „frafald med/uden perspektiv“ til at skelne mellem de unge der starter på en anden uddannelse efter et frafald, og de unge der helt forlader uddannelsessystemet. Dele af forskningsprojektet her om frafald har valgt at fokusere på det varige frafald i grundforløbene ved at sortere de elever fra, som vælger om og skifter til et andet grundforløb (Larsen & Jensen 2010).

- 3. Et tredje problem finder vi ved, at frafald, herunder afbrud, fremstilles primært som negativt, altså som noget, der bør minimeres eller i bedste fald elimineres.*

Det er dog paradoksalt, at frafald og omvalg i en række andre sammenhænge opleves som ganske uproblematisk størrelser. På det arbejdsmarked som uddannelserne forbereder til, betragtes fleksibilitet, mobilitet og jobskifte som en positiv kvalitet. Der er en forventning om, at alle skal udvikle sig, komme videre i karrieren og undgå at gro fast i et givet job.

I de 108 interviews med erhvervsskolelever, som blev gennemført i den kvalitative del af undersøgelsen, var det mere reglen end undtagelsen, at eleverne havde skiftet fra en uddannelse til en anden (Nielsen & Jørgensen, 2013 – under udarbejdelse; (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012). Den statistiske kategori 'frafald' som fylder meget i de offentlige diskussioner på grund af den stærke fokusering på frafaldsfrekvenser, placerer alle elever, der afbryder et grundforløb, i samme kategori.

Behovet for en processuel tilgang til forståelsen af frafald

Frem for alene at betragte frafald som en hændelse, så er det vigtigt set fra vores perspektiv at forstå frafald som en proces. I forskningsprojektet har vi teoretisk knyttet an til forskning, som betragter frafald som en psykologisk og social bevægelse, hvor eleverne langsomt bliver mindre og mindre engagerede i at gennemføre den uddannelse, som de er i gang med (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012; Nielsen, 2013 – under udgivelse).

Med andre ord, så finder vi det vigtigt, at forståelsen af frafald som en enkeltstående hændelse suppleres med en forståelse af, at frafald er en proces, der kan være påbegyndt meget tidligere end selve beslutningen om at stoppe på en given uddannelse. Når vi ser nærmere på denne

engagementsdimension, så peger interviewene på et samspil af forhold i to dimensioner: på tværs i unges livsforløb i samspillet mellem de unges mange forskellige livsarenaer i og uden for skolen; og på langs i livsforløbet i samspillet mellem de unges tidligere skoleerfaringer og deres (ofte søgende) forestillinger om deres fremtidige liv.

Interviewene viste, at skolen og lærerne kun i begrænset omfang støtter eleverne aktivt i at håndtere de store udfordringer, som mange elever oplever med kombinationen af skolearbejde, kærestesorger, boligproblemer, økonomiske problemer, familiekonflikter samt eventuelt misbrug og lavt selvværd. Det handler ikke kun om, at frafald foregår som en gradvis proces over tid, men også at der ofte er flere selvforstærkende faktorer, som bidrager til at skabe et frafaldsforløb. For eksempel kan problemer uden for skolen medføre et øget fravær, som giver vanskeligheder med at følge med fagligt og svækker oplevelsen af at tilhøre et socialt fællesskab på holdet og reducerer elevens tro på at have valgt den rigtige uddannelse.

Skolernes belønnings- og sanktionssystemer kan bidrage til at forstærke sådanne processer, for eksempel ved at lærernes engagement i elever, der fremstår som uengagerede, bliver mindre, fordi lærerne prioriterer de elever som forventes at skulle videre i praktik. Ydermere finder elever, der oplever sig marginaliseret på uddannelsen, ofte sammen med andre elever i lignende situationer, og kommer derved til at forstærke hinandens position som 'uengagerede'.

Idet den type af komplekse selvforstærkende processer over tid har stor betydning for elevers frafaldsforløb, er der behov for pædagogiske tiltag i bred forstand, som kan håndtere sådanne processer. Det indebærer et behov for, at skolerne kommer videre fra at tænke i enkeltstående tiltag, til at skoler og lærere får en større forståelse for de social-psykologiske dynamikker, både i elevernes indbyrdes samspil og i lærer-elev interaktionen – og udvikler metoder til at modvirke de negative dynamikker, som kan resultere i afbrud.

Ændringer i elevgruppens motiver

Der er meget, der tyder på, at de elever, der er kommet ind på erhvervsuddannelserne i løbet af de sidste 10-12 år, hvor frafaldet er steget væsentligt inden for erhvervsuddannelserne, i langt højere grad end tidligere kommer fra mindre ressourcestærke hjem (Munk, 2011; Munk & Park, 2013).

Vi har gennemført en registeranalyse, som viser, at elever, der tidligere ville have taget et job efter folkeskolen eller have gennemført en længere udenlandsrejse, mens de blev mere afklarede med deres uddannelsesvalg, nu i højere grad tvinges til at påbegynde en ungdomsuddannelse, hvilket ofte vil være en erhvervsuddannelse (ibid.). Endvidere peger registerundersøgelsen på, at denne voksende gruppe af elever har forældre med en kortere uddannelse og lavere indkomst end gennemsnittet af befolkningen.

Fra 1991 til 1998 ligger det registrerede frafald på ca. 10 %, men i 1998 ses en gradvis stigning i frafaldet på erhvervsuddannelserne til ca. 25 % i 2007-8, idet vi her har undersøgt frafaldet efter et år over hele perioden. Registerundersøgelsen viser altså, at det registrerede frafald på erhvervsuddannelserne er steget med 150 procentpoint siden 1990.

Registerundersøgelsen peger særligt på, at ungdomsarbejdsløshedspakken kan have haft betydning for de unges beslutninger vedrørende valg af uddannelse efter folkeskolen.

Ungdomsarbejdsløshedspakken blev indført i 1996, og der blev gennemført yderligere tiltag i 1998 og 1999. Den havde til hensigt at tilskynde unge under 25 år uden uddannelse til at påbegynde en

uddannelse. Før 1996/1999 tog ca. 40 % af alle unge en ungdomsuddannelse, og den resterende del fik enten et arbejde, tog et sabbatår eller ud at rejse.

Efter ungdomsarbejdsløshedspakken stiger antallet af unge, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Registerundersøgelsen viser imidlertid også, at frafaldet steg i samme periode. Det tyder således på, at elever, der tidligere havde mulighed for at bruge mere tid til at blive afklaret, modnet, eller få arbejds erfaring, i stigende omfang bliver tvunget til at tage en uddannelse, og at dette i sig selv kan have en betydning for, at det registrerede frafald i samme periode stiger (Munk & Park, 2013).

Endvidere peger undersøgelsen på, at forældrenes indkomst- og uddannelsesniveau korrelerer med det at tage en pause fra uddannelsen (ibid.), således at unge med forældre uden uddannelse eller uden for arbejdsmarkedet har tendens til at tage en pause mellem folkeskolen og en ungdomsuddannelse sammenlignet med unge, hvis forældre har en videregående uddannelse og er på arbejdsmarkedet. Unge med forældre, der har en videregående uddannelse - eller er indkomststærke - har mindst tendens til at holde pause. Endvidere understreger registerundersøgelsen, at de unge, der før 1999 ville have taget en pause mellem folkeskole og ungdomsuddannelse, er elever, der nu påbegynder en erhvervsuddannelse.

Det vil sige, at der er kommet en stor gruppe uafklarede elever ind på erhvervsuddannelserne □ med færre ressourcer i forhold til at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse. Undersøgelsen peger således på, at nogle af de unge, der "skubbes" ind på uddannelserne, ikke har tilstrækkelige forudsætninger for eller ressourcer til at kunne gennemføre dem (Koudahl 2013).

2. Betydningen af social baggrund

De sociale baggrundsfaktorer har central betydning for, hvilke elever der er i risikogruppen for at falde fra uddannelsen. En registerbaseret undersøgelse peger på, at elever, der kommer fra familier med lav socioøkonomisk status, har væsentligt større risiko for at falde fra sammenlignet med elever, der ikke kommer fra disse vilkår.

Endvidere peger denne undersøgelse på, at elever, der kommer fra ustabile familier med forskellige former for sociale problemer, har større risiko for frafald. Desuden er der meget, der tyder på, at elever med en stærk tro på sig selv og en god fysik har en sammenligningsmæssig større chance for at gennemføre uddannelser. Afslutningsvist påpeges det, at erhvervsskolerne faktisk har en række kvaliteter, som gør, at de er i stand til at fastholde skoletrætte unge mennesker.

Den socioøkonomiske baggrunds betydning for unges frafald

Social baggrund betyder meget for, om de unge falder fra. Det gør den både direkte og indirekte via de unges boglige udbytte af skolegangen målt ved de testede færdigheder i PISA. Det er primært unge fra mindre ressourcestærke familier, der har en højere sandsynlighed for at falde fra. Det vil sige, at unge, der ikke har boet i en kernefamilie, med forældre med lav indkomst og lavt uddannelsesniveau, samt unge med indvandrerbaggrund, har større sandsynlighed for at falde fra end andre unge.

Blandt undersøgelsens unge beskrevet i Jensen og Humlum (2010), der er påbegyndt en erhvervsfaglig uddannelse med grundskolen som højeste fuldførte uddannelse – med den her anvendte definition af frafald – er sandsynligheden for at falde fra i gennemsnit 37 %. Unge, der boede i en kernefamilie som 15 årig, har lavere risiko for at falde fra, idet "kun" 29 % viser sig at

gøre det (også jf. Munk & Baklanov, 2013).

Sammenlignes frafaldssandsynlighederne for unge, hvis forældres bruttoindkomst ligger i den laveste fjerdedel (under 335.000 kr. i 2001-priser) i stikprøven, og unge, hvis forældres indkomst ligger i den højeste fjerdedel (over 556.000 kr. i 2001-priser), er der store forskelle. Unge med lavindkomstforældre har 51 % sandsynlighed for at falde fra, mens unge med højindkomstforældre har en frafaldssandsynlighed på ”kun” 26 %.

Et tilsvarende mønster tegner sig for forældrenes uddannelsesniveau – dog er forskellene ikke så store her. Hvis forældrene har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, er sandsynligheden for, at eleven falder fra således ca. 40 %, og har de uddannelse efter grundskolen, er sandsynligheden ”kun” ca. 31 % (Jensen og Humlum, 2010).

Det skal dog også nævnes, at der i den kvalitative del af vores undersøgelse peges på, at en del af eleverne føler sig mere hjemme på erhvervsuddannelserne fremfor på en gymnasial uddannelse (Ingemann Brandt, 2013 – under udgivelse).

En elev med ikke-vestlig indvandrerbaggrund har en markant højere sandsynlighed (ca. 57 %) for at falde fra, sammenlignet med en etnisk dansk elev (ca. 35 %) i den her undersøgte delpopulation med den her anvendte definition af frafald.

Opdragelsesmæssig stabilitet og frafald

Det er ikke kun forældrenes socioøkonomisk status, som har betydning for, hvordan eleverne klarer sig senere i uddannelsessystemet. Faktorer forbundet med sociale problemer, inklusiv forældre- og familiemæssig ustabilitet, har stor indflydelse på børnenes uddannelsesmæssige karriere. Der er langsigtede konsekvenser af sociale problemer under opvæksten set i forhold til, hvordan børnene klarer sig i uddannelsessystemet.

Resultaterne fra vores undersøgelse viser, at indikatorer for negative miljømæssige faktorer i tilknytning til forældrenes opdragelse påvirker børnenes uddannelsesniveau i forhold til at klare sig inden for både erhvervs- og gymnasieuddannelser.

De sociale problemer er mest udbredte blandt børn, der påbegynder en erhvervsuddannelse, og omkring 5-10 procent af eleverne inden for EUD-systemet oplever negative miljømæssige problemer i forbindelse med forældrenes opdragelse. Disse resultater tyder på, at sociale problemer bidrager til at forklare de høje frafaldsprocenter i EUD-systemet, hvilket påpeger en udfordring i forhold til at opfylde de politiske mål (95% målsætningen) for at sænke frafaldet på disse uddannelser.

Resultaterne i undersøgelsen tyder på, at indikatorer for negative miljømæssige faktorer i tilknytning til forældrenes opdragelse har en stor og signifikant effekt på børns uddannelsesniveau og kan bidrage til at forklare forskellene (jf. også Munk, 2013), men de udvalgte indikatorer, som indgår i de empiriske analyser, kan ikke forklare hele variationen i uddannelsesresultater mellem børn med forskellig socioøkonomisk baggrund. Såvel fædrenes som mødrenes indkomst og uddannelsesniveau har stadig statistisk signifikant marginalvirkning på adgangs og frafaldsprocenter, selv når yderligere familierelaterede faktorer tages i betragtning (Larsen, Jensen, Jensen, 2012).

De unges tro på fremtiden¹ og især deres helbred² er vigtige faktorer – når der er taget højde for social baggrund og boglige færdigheders betydning for, om de gennemfører deres uddannelse - jf. Jensen og Humlum (2010) og Munk (2013). De siger, at dette ”underbygger billedet af, at de, der falder fra, er ressourcetsvage unge med et dårligt udgangspunkt fra hjemmet og grundskolen. Desuden er der en sammenhæng mellem fx fysisk og psykisk velbefindende i 2004, og de unges frafaldsstatus i 2007.”

Erhvervsskolernes potentiale for at fastholde elever

Analyserne peger også på, at de boglige færdigheder ved folkeskolens afslutning alene langt fra kan indikere, om de unge på EUD falder fra.

En tredjedel af de, der gennemfører en EUD, havde hvad PISA definerer som utilstrækkelige funktionelle færdigheder. Erhvervsskolerne har altså succes med at motivere og fastholde netop denne gruppe gennem den praktiske tilgang til læring. En del erhvervsskoler er gode til at give undervisningen et praktisk indhold, som betyder, at skoletrætte unge får positive oplevelser og dermed lyst til at dygtiggøre sig (Jensen og Humlum, 2010; Jensen og Larsen 2011).

Her viser et af de mere interessante resultater, at vores hypotese om, at eleverne kan være præget af negative skoleoplevelser, inden de kommer på en erhvervsskole, er blevet om ikke afvist, så dog udfordret. I den kvalitative rapport fremhæves flere eksempler på elever, der fortæller, at de egentlig havde det okay i skolen, især socialt, men at erhvervsskolens undervisning er mere interessant end den, de har oplevet i folkeskolen. Erhvervsskolernes undervisning bliver således en positiv kontrasthistorie i forhold til elevernes tidligere skoleerfaringer. Det understeges også i vores interviews, at mange elever foretrækker værkstedsbaseret undervisning, hvor de har mulighed for at bruge hænderne.

3. Organisations- og interaktionsformer på skolen

I denne del af sammenfatningen vil vi se nærmere på erhvervsskolernes rolle i forhold til frafaldsproblematikken. I denne sammenhæng vil vi først kigge på de interaktionsmønstre, som kendetegner forholdet mellem lærere og elever, de dilemmaer som lærerne står i, og den betydning det har for deres undervisningsstrategier. Dernæst vil vi kigge nærmere på specifikke interventionsmæssige tiltag i forhold til frafaldsproblematikken, særligt brugen af forskellige former for grundforløbspakker. Indledningsvist vil vi pege på, at der er forskel på, hvordan skolerne håndterer frafald og gennemførelse.

Vores undersøgelse peger på, at der er forskel på, hvor stort frafaldet er på de enkelte skoler, selv når vi tager højde for elevernes sociale baggrund. Det understreger, at det er vigtigt at undersøge hvad de forskellige skoler rent faktisk gør i forhold til frafald. Tesen om, at erhvervsskolernes praksis er forskellig og har betydning for frafaldet, underbygges af, at frafaldet varierer mellem skolerne, når der er taget højde for forskelle i elevsammensætningen (Larsen og Jensen, 2010).

¹ målt ved: Du er forventningsfuld, Du tror sagtens, at du kan klare det, Du frygter, at du ikke kan leve op til dine egne eller andres forventninger, Du er nysgerrig, Du føler dig frustreret

² målt ved: haft hovedpine, haft mavepine, haft ondt i ryggen, været ked af det, været irriteret eller i dårligt humør, været nervøs, haft svært ved at falde i søvn, lidt af svimmelhed

På institutioner med tekniske erhvervsuddannelser ligger den faktiske afbrydelsesprocent fra grundforløb til påbegyndt hovedforløb mellem 32 og 70, og gennemsnittet er 44 %.

Her har den skole, som klarer sig bedst, en afbrydelsesprocent, som er 12 procentpoint lavere end forventet, og den skole, som klarer sig dårligst, ligger 12 procentpoint over det forventede. Det viser, at der er forskel på erhvervsskolerne i forhold til, hvor gode eller mindre gode de er til at fastholde deres elever – selv efter der er taget højde for elevkarakteristika på tværs af uddannelsesinstitutioner.

Påvirkelige forhold i undervisnings- og skolemiljøet kan være med til at forklare forskellene i skolernes resultater. Det vil sige, at både de direkte tiltag og indsatser, som skolerne iværksætter mod frafald, og generelle forhold på skolerne, som fx undervisningsmiljø, skoleledelse og lærerkompetencer, kan spille en stor rolle for erhvervsskoleelevernes frafald.

Det er dog vigtigt at fremhæve, at selv om der er foretaget relevante korrektioner, vil der være en række øvrige forhold, som påvirker erhvervsskolernes fastholdelse af elever, og som skolerne ikke har indflydelse på. Ideelt set burde disse også indgå i analysen. Det kan derfor ikke afvises, at en del af de fundne forskelle mellem erhvervsskolerne kan skyldes forskelle i elevkarakteristika, som der ikke fuldt ud er taget højde for, ligesom skolerne kan påvirkes af forskelle i de institutionelle vilkår.

Endvidere peger vores undersøgelse på, at den herskende skolekultur på den enkelte skole kan have stor betydning for gennemførelse og frafald (Nielsen & Jonasson, 2013 – under udarbejdelse). Resultaterne i denne undersøgelse vurderes dog at være mindre præget af problemet med forskelle i elevkarakteristika end mange andre analyser på området, da den tager højde for elevernes grundskolekarakterer, som bl.a. indfanger aspekter af elevernes motivation og lyst til at uddanne sig og eventuelle personlige problemer - under de læringsformer, som grundskolen tilbyder.

Det er naturligvis vigtigt at drage det forbehold, at frafald og gennemførelse er meget forskellige størrelser, som afhænger af, hvilke uddannelser/indgange vi taler om – også når der er taget højde for elevsammensætningen, som i høj grad er forskellig fra indgang til indgang. Dette peger på de meget vigtige forhold vedrørende adgang til praktikpladser, afhængig af indgang på de forskellige læringskulturer, som gør sig gældende på de forskellige indgange, på forskelle i faglige krav på de forskellige indgange, og på forskelle i uddannelsernes evne til at skabe engagement gennem identitetsdannelse.

Betydningen af opbygning af faglige læringsfællesskaber

Et af de centrale resultater i vores undersøgelse peger på betydningen af, at undervisningen i det danske erhvervsuddannelsessystem foregår i faglige læringsfællesskaber. Det, at eleverne engagerer sig og får mulighed for at blive engageret i faglige læringsfællesskaber, har stor betydning for at gennemføre en uddannelse.

En klar tendens i undersøgelsen viser, at især eleverne på de tekniske skoler foretrækker værkstedet som læringsarena, og generelt set finder eleverne det mest fagligt interessant at arbejde med fag, som foregår i værkstedet. De mere teoretiske aspekter af fagene spiller en mindre væsentlig rolle. Der er dog en tendens til, at de teoretiske fagelementer, som supplerer den praktiske undervisning i værkstedet, eller som nemt omsættes i værkstedsundervisningen, også opleves som motiverende (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012).

Fagelementer, som ikke har nogen direkte forbindelse med det fag, eleverne uddanner sig inden for, har en tendens til at blive oplevet som meget lidt relevante og demotiverende. Eleverne kan i disse situationer sagtens se nødvendigheden af en teoretisk undervisning i klasseværelset, men foretrækker helt klart værkstedsundervisningen.

Den teoretiske undervisning accepteres som et nødvendigt onde. Det fremhæves også, at teoriundervisningen ofte er meget individualiseret. Eleverne sidder eksempelvis med hver deres bog eller ved hver deres computer i et undervisningslokale. I værkstedet derimod arbejder eleverne ofte sammen i mindre grupper om fælles projekter.

En yderligere understregning af, at de faglige læringsfællesskaber spiller en væsentlig rolle i forhold til at forhindre eleverne i at falde fra, finder vi ved, at en stor gruppe elever fremhæver de positive aspekter af aktive læringsfællesskaber, især i værkstederne på skolerne, som en kontrastoplevelse til de læringsrum, som eleverne møder i folkeskolen (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012).

En del af eleverne hæfter sig ved, at de i den første tid på erhvervsskolen blev mødt med en række praktiske og konkrete opgaver, som de skulle løse. De fik værktøj i hånden fra dag et, hvilket de fleste fandt positivt. Eleverne understreger også, at de i den første tid på erhvervsskolen oplevede en høj grad af frihed, som de ikke havde oplevet i folkeskolen. Eleverne får nogle opgaver, som det er op til dem selv at administrere, mens de i folkeskolen i langt højere grad oplever, at tingene er struktureret for dem.

Flere elever giver udtryk for, at de i den første tid på erhvervsskolen blev positivt overraskede, fordi de havde forventet en skole, som på mange måder lignede folkeskolen. Det skal ligeledes fremhæves, at det er i hverdagens arbejde i værkstederne, at elevernes skolemæssige engagement styrkes. De mange særlige tiltag, som skolerne har præsenteret i de senere år for at sænke frafaldet (mentorordningen, idrætsundervisning, etc.) synes ikke at spille den store rolle i elevernes bevidsthed (Grønborg, 2011).

Der er en klar tendens til, at eleverne finder, at deres skoleengagement falder, når de oplever, at der er elever på erhvervsskolerne, der ikke ønsker at deltage i de faglige læringsfællesskaber (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012). At nogle elever reelt ikke har til hensigt at gennemføre uddannelsen og alligevel har fået adgang har gennemgående en negativ effekt på de mere engagerede elevers lyst til at gennemføre uddannelsen.

Dette dilemma kommer ofte til syne i situationer, hvor de elever, der ikke har tænkt sig at gennemføre uddannelsen får "lang snor" i forhold til fravær og konkret deltagelse i skolemæssige aktiviteter.

Det er et gennemgående træk i vores undersøgelse, at de fagligt engagerede elever oplever det som problematisk, at en del elever ikke er fagligt engagerede, samt at disse elever får for "lang snor" i forhold til fravær, hvilket virker undergravende i forhold til de gældende sociale spilleregler i de forskellige faglige læringsfællesskaber.

Lærerne spiller en væsentlig rolle for skabelsen af faglige fællesskaber, og i vores undersøgelse fremhæves de som væsentlige fagpersoner, som eleverne kan identificere sig med (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012). Lærerne repræsenterer i en vis udstrækning en inkarnation af elevernes forestilling om et kommende arbejdsliv som faguddannede. Jo tættere på virkeligheden, jo bedre.

Eksempelvis fremhæver nogle elever fra Mad til Mennesker, hvordan læreren nogle gange lader, som om de er i et rigtigt køkken på en restaurant, og han skælder ud og sørger for, at de arbejder hurtigt, og det, synes eleverne, er rigtig fint. Hvis den gennemgående tendens er, at elevernes mulighed for at identificere sig med lærerne som fagpersoner er afgørende for deres engagement, kan det måske forklare, hvorfor eleverne ikke synes, at den ”teoretiske” undervisning er interessant – med mindre den direkte kan relateres til det konkrete faglige. Et par elever fortæller, at de har haft dygtige og krævende vikarer inde fra arbejdspladsen, og at det har givet et bedre fagligt niveau (og mere disciplin).

Betydningen af feedback i forhold til gennemførelse

Et andet centralt element i at styrke elevernes faglige og sociale engagement er relateret til feedback. Undersøgelsen viser, at eleverne finder, at det vigtigt for deres engagement i uddannelsen, at læreren giver ros og feedback, så eleverne er klar over, om det, de laver, er godt og rigtigt - både når læreren siger ’det er ’lort’ ..’, og når de får ros (og ’så blev vi jo glade indeni’).

Flere fortæller, at anerkendelse og feedback styrker deres engagement ’ ... her har jeg fået ros ... og det gør jo selvfølgelig også, at jeg bliver endnu mere tændt på det’. Eleverne oplever det også som positivt, at lærerne er godt forberedt, at de kommer til tiden og stiller krav og forventninger til eleverne, og ønsker at eleverne lærer noget, og at lærerne er konsekvente i forhold til at sanktionere, når elever bryder reglerne³.

Eleverne respekterer desuden lærere, som de oplever som fagligt dygtige, blandt andet hvis de kommer direkte fra en virksomhed og er ajour med den faglige viden. Eleverne lægger vægt på, at lærerne har været ude i arbejdspraksis, og at de kan trække praksis ind på skolen og fortælle historier fra ’det virkelige liv’.

Endvidere beskrives lærerne som personer, der kan bestemme faglige kneb, som man ikke kan lære ved at læse i en bog. Det er med til at øge lærernes karisma blandt eleverne. Lærernes viden fra arbejdspladsen hjælper også eleverne til at forstå og få interesse for faget.

Der er dog et væsentligt problem i tilknytning til værkstedsundervisningen på de tekniske skoler, som netop drejer sig om manglende feedback. Det er gennemgående i vores undersøgelse på samtlige skoler, at eleverne oplever, at der er for få lærere, så det er svært at få hjælp til det, man skal (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012; Tanggaard, 2013).

Mange elever fortæller om, at de går i stå, fordi de skal vente for længe på at få hjælp, eller fordi de må bruge en del tid på at finde en lærer. En del elever finder det demotiverende, at det til tider kan være vanskeligt at få fat på en lærer, og de opfatter lærernes fravær som tegn på manglende interesse for eleven.

Der er stor konkurrence om lærernes opmærksomhed, og til tider er de ikke til at finde for eleverne, når de har brug for hjælp. Særligt de usikre elever savner den mere personlige kontakt med lærerne.

I undersøgelsen forklarer eleverne lærernes fravær med, at de ofte har mange elever i løbet af kort tid, og derfor naturligvis ikke kan nå alle elever lige godt. Denne problemstilling forstærkes af den form for pædagogik, som især finder sted på de tekniske skoler, hvor det centrale i

³ Denne konklusion gælder dog kun for de tekniske skoler. På handelsskolerne er nogle elever mere kritiske over for undervisningen. Eleverne på de tekniske skoler fremhæver også den daglige omgang mellem lærere og elever, som en væsentlig styrke ved undervisningen.

værkstedsundervisningen er, at eleverne - alene eller i grupper - skal løse en given opgave (bygge en mur, lave et legehus, lave et måltid), og hvis læreren er fraværende eller har for mange elever til at kunne nå rundt til alle, så får eleverne ikke den nødvendige faglige feedback. Der vil således være en tendens til, at eleverne går i stå.

Feedback fungerer også på en anden måde end blot gennem den feedback, som eleverne får af lærerne. Eleverne får også en relevant og vigtig feedback gennem måden, hvorpå undervisningsopgaverne er struktureret.

Vores undersøgelse viser, at værkstedsundervisning, hvor der arbejdes med meget korte deadlines (fx i køkkenet), og hvor opgaverne er konkrete og hurtigt kan afsluttes og vurderes (er frokosten færdig, blev bollerne gode etc.), medvirker til at styrke elevernes engagement, mens det i undervisningssammenhænge, hvor opgaven er, at flere elever sammen skal gennemføre et projekt på 6 uger, hvorved de kommer igennem alle fag tilknyttet indgangen, giver problemer med tilknytning og engagement, fordi det er svært at overskue den samlede opgave og dens resultat.

Betydningen af forventningsafstemning i forhold til frafald

Vores undersøgelse peger på, at det er vigtigt, at der sker en klar forventningsafstemning mellem lærere og elever i forhold til de helt konkrete mål med undervisningen.

De empiriske resultater fra vores undersøgelse viser, at lærere og elever udtrykker divergerende opfattelser af, hvad eleverne skal engagere sig i (Grønborg 2012; Jonasson 2012; Nielsen 2012). Lærerne forventer primært, at eleverne engagerer sig i skoleaktiviteter som eksempelvis at møde til tiden og udvise interesse for faget. Eleverne ønsker primært at engagere sig i at opnå konkrete færdigheder og kunnen med henblik på deres efterfølgende praktik og job. Vores undersøgelse viser ligeledes, at der ikke er enighed om, hvad der er relevante fagkundskaber for 'det virkelige arbejdsliv'. Det betyder, at grænserne mellem hvad der primært er relevant at deltage i skolesammenhængsmæssigt, og i forhold til en fremtidig arbejdsplads/praktik-sammenhæng udfordres og forhandles gennem interaktionen mellem lærer og elever (Jonasson 2013).

Resultaterne peger på, at eleverne trods meget fravær er engagerede i at definere formålene med deres uddannelse. Klarere definerede mål med henblik på elevernes fastholdelse bør derfor drøftes - både på politisk, institutionelt, socialt og individuelt niveau.

I forhold til frafald kan det desuden overvejes, om det store frafald kan skyldes, at det fælles engagement i en definition af, hvad der er praktik-relevante skoleaktiviteter, ikke prioriteres tilstrækkeligt til fordel for andre ikke-praktik-relaterede 'fastholdelses- og frafaldstiltag', såsom idræt (Grønborg 2011), morgenmad, fraværsregistrering (Jonasson 2011), omsorgsfulde coaches, mentorer og kontaktlærere (Lippke 2011), eller sociale ekskursioner.

I vores undersøgelse tyder resultater på, at nogle af de iværksatte fastholdelsesinitiativer for at øge gennemførelsen i nogle sammenhænge har den modsatte effekt. Det gælder eksempelvis de obligatoriske kompetencevurderinger. De obligatoriske kompetencevurderinger foretages og anvendes for at afdække elevernes kompetencer, og for at finde det rette tilbud til den enkelte elev i det danske uddannelsessystem (se Grønborg 2013, under review).

Nogle af vores undersøgelsesresultater peger i retning af, at man fremfor at afklare elevernes forudsætninger bruger kompetencevurderingen som løftestang til at sortere "de svageste" elever fra. På hvert grundforløb er der 2-4 elever, der "bortvejledes". Dette skyldes bl.a., at det er svært for

lærerne at gennemføre undervisningen med så høje klassekvotienter.

Taxametersystemet er en økonomisk incitamentsstruktur, som opfordrer til at optage så stort et antal elever som muligt. Noget tyder på, at konsekvensen er et *kalkuleret frafald* fra undervisernes side, som kan blive til selvopfyldende profetier, når der på grundforløbet optages 28 elever i en klasse og på hovedforløbet 16 (se Grønborg 2013, under review).

Det er også vigtigt på institutionelt niveau at få afklaret forventningerne til lærere og ledere. Vi finder i vores undersøgelse, at lærere og ledere på skolerne oplever et dilemma i forhold til de politiske og arbejdsmarkedsorienterede krav: På den ene side skal de fastholde flere elever (eller hindre et for stort frafald), og på den anden skal eleverne præstere fagligt højt, både ift. faglige og almene faglige mål, hvilket stiller krav til elevernes deltagelse (Koudahl 2011; Koudahl, Tanggaard, Jørgensen & Nielsen, 2013 – under udarbejdelse).

Resultaterne fra de kvalitative undersøgelser peger på, at lærerne på erhvervsuddannelserne udvikler vidt forskellige, og i nogle tilfælde passive 'vent og se' eller selekterende 'jeg underviser kun dem som viser interesse' undervisningstilgange til eleverne.

Det store fokus på frafald betyder også, at lærerne må udføre mere socio-emotionelt arbejde i forhold til eleverne (Lippke, 2011, Lippke, 2012a; Lippke 2012b). Det gør de som respons på de politiske krav om fastholdelse af flere elever med samtidig højnelse af det erhvervsfaglige niveau. Eksempler fra det kvalitative arbejde (Jonasson, Mäkitalo & Nielsen, 2013 – under udgivelse) peger på, at særligt de passive 'vent og se' tilgange, hvor lærerne venter på, at "de uinteresserede" selv falder fra, kan føre til manglende engagement i undervisningen blandt både lærere og elever og dermed på sigt føre til øget frafald.

Betydningen af sammenhæng i elevernes uddannelse

Elevernes umiddelbare faglige fremtid spiller en meget væsentlig rolle for, om de vælger at gennemføre en uddannelse eller ej. Det betyder med andre ord, at hvis eleverne oplever en sammenhæng mellem deres uddannelse i skolemæssig regi og det videre uddannelsesforløb på en virksomhed, så øges gennemførelsesprocenten, men hvis sammenhængen mellem erhvervsuddannelsernes skoledel og praktikdel derimod er uklar eller manglende, så har det en klar negativ indflydelse på elevernes gennemførelse.

Der er i vores undersøgelse en klar tendens til, at det at have en læreplads spiller en væsentlig rolle i forbindelse med frafaldsproblematikken – dog i mindre grad på HG end på de tekniske skoler. I vores undersøgelse kobler en del elever dét at droppe ud af deres erhvervsuddannelse med ikke kunne få en læreplads (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012).

Lærepladsproblematikken er nok den mest direkte udløser af både fastholdelse og frafald i erhvervsuddannelserne i vores undersøgelse. Elever, der har en læreplads, oplever dette som en styrkelse af deres faglige identitet og som noget, der fastholder dem i uddannelsesforløbet. Mange elever uden læreplads overvejer at tage ufaglært arbejde, mens de fortsætter med at søge (se også Munk & Baklanov, 2013).

Kun et fåtal overvejer seriøst at tage skolepraktik, mens flertallet afviser skolepraktikken af såvel økonomiske som faglige grunde. Der er en tendens til, at eleverne udvikler mistillid til, at erhvervsuddannelsessystemet kan honorere deres ønske om at få en uddannelse, når udsigten til at finde en læreplads er så ringe som det er tilfældet (Nielsen & Tanggaard, 2013 – under review).

Eleverne har meget forskellige aktivitetsniveauer og strategier, når det gælder om at søge læreplads. Endvidere er graden af institutionel støtte meget varierende fra lærer til lærer, fra fag til fag, og fra skole til skole.

Der er en klar tendens til, at det alene er elevernes individuelle ansvar at finde en læreplads, eller at eleverne får begrænset hjælp til dette, måske primært via hjælp til at finde søgeportaler på nettet og oversigter over lærepladser via uddannelsesstedernes registreringer.

Et krav som står i stærk kontrast til de skolemæssige erfaringer, eleverne har fra eksempelvis folkeskolen, hvor organiseringsgraden af elevernes uddannelse er meget høj. Flere elever angiver, at de mange afslag slider på selvtilliden.

Endvidere er der en tendens til, at elever, der får en læreplads, er de, der har et stærkt socialt netværk via familie eller kammerater. Desuden er der en tendens til, at elever, der har familiemedlemmer med en håndværksmæssig baggrund, ved, hvilke søgestrategier der skal til for at kunne få en læreplads.

I undersøgelsen beskriver eleverne, at lærerne spiller forskellige roller i forbindelse med lærepladssøgningen. På den ene side, så er der en tendens til at lærerne svækker elevernes tro på, at det kan lade sig gøre at finde en læreplads.

En del elever beskriver i interviewene, at lærerne fortæller, at der kun er få lærepladser (ofte nævnes et tal), og at der er så og så mange elever, der søger de samme lærepladser (igen her nævnes et meget højere tal).

Måden hvorpå eleverne præsenteres for lærepladssituationen er med til at svække særligt de svage eleveres tro på muligheden for at finde en læreplads. På den anden side, så trækker nogle lærere på deres (tidligere) arbejdsmæssige netværk for at hjælpe med at finde lærepladser til nogle af eleverne (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012).

På erhvervsuddannelserne er det primært netværket til det omkringliggende erhverv, der medierer adgangen til færdiggørelse af uddannelsen (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012; Tanggaard, 2012). I Tanggaard (2013 – under udgivelse) beretter flere elever om, at lærerne spotter elever til de praktikpladser, de har kendskab til.

På den måde sikres et godt match mellem elev og praktikplads, og chancen for et godt forløb øges, men der er sandsynligvis også elever, der har svært ved at blive opdaget af lærerne.

Der er også en tendens til, at nogle mestre henvender sig til udvalgte lærere, når de går og mangler en lærling, og så er det op til læreren at formidle lærepladserne videre til nogle af eleverne. Nogle elever fortæller, at lærerne primært hjælper de mest målrettede og dygtige elever til en praktikplads.

Vores undersøgelse peges ligeledes på, at elevernes attitude har betydning for, hvorvidt de kan få en praktikplads (Hvitved & Juul, 2012).

Med andre ord, hvis en elev har den rette attitude, er der større sandsynlighed for, at eleven fastholdes. Den rette attitude i forhold til et faglært arbejdsmarked består generelt i at udstråle engagement, pertentlighed - og at kunne møde til tiden. Herudover gør nogle særlige forhold sig gældende inden for de specifikke fag.

Inden for eksempelvis frisørfaget skal elevernes attitude vise, at de går op i deres udseende, udstråler kreativitet og udadvendthed. Inden for mekanikerfaget er den rette attitude karakteriseret ved at udstråle fysisk styrke og glæde ved arbejdet med biler. Inden for malerfaget

indebærer den rette attitude det at signalere, at man er energisk og samarbejdsorienteret (Hvitved & Juul, 2012).

4. Undersøgelse af specifikke institutionelle tiltag i forhold til frafald

I forbindelse med undersøgelse af specifikke institutionelle tiltag i forhold til at nedbringe frafaldet på grundforløbene, har vi udført to større dataundersøgelser og tre empiriske analyser af de nye grundforløbsmodeller og -typer iværksat på erhvervsskolerne som følge af 2007-reformen (jf. Munk, Bohn & Baklanov, 2012; Munk & Baklanov, 2013).

Den første dataundersøgelse, skoleundersøgelsen, bestod af en interview- og besøgsundersøgelse af 18 skoler, samt en delundersøgelse af tekniske holdoplysninger for de involverede skoler.

Derudover var vi i telefonisk kontakt med 15 skoler.

Ud af disse havde 28 skoler EASY-baserede data. Interviewundersøgelsen havde til formål at identificere grundforløbsmodeller anvendt på skolerne og at undersøge, hvordan skolerne havde udmøntet forskellige typer under de identificerede modeller.

Den anden dataundersøgelse, aktivitets- og holdundersøgelsen, bestod af fire runders indhentning af UNI-C data indeholdende oplysninger om aktivitetskoder med henblik på at kæde disse oplysninger sammen med oplysninger om modeller og typer fra skoleundersøgelsen.

De empiriske analyser blev udført på tre niveauer: På registeranalyseniveau, hvor vi dels undersøgte betydningen af uddannelsespause for frafald (Munk & Park, 2013), og dels hvilke unge der har størst sandsynlighed for at få en praktikplads (Munk & Baklanov, 2013). På modelniveau har vi undersøgt betydningen af forskellige grundforløbsmodeller, organiseringer af opdelingsmåde og tidspunkt for opdeling. På type-niveau (normalspor, opkvalificeringstype 1 og opkvalificeringstype 2) analyserede og sammenlignede vi forskellige opkvalificeringsforløb under den mest udbredte model efter 2007-reformen (Munk, Bohn & Baklanov, 2013; Munk & Baklanov, 2013).

Skoleundersøgelsen

I løbet af sommeren og efteråret 2009 organiseredes en forundersøgelse, hvor vi kontaktede en række skoler. Undersøgelsen blev fra efteråret 2010 udvidet til en egentlig pilotundersøgelse, som endte op med en undersøgelse af skolernes modelpraksis i perioden oktober 2010 - oktober 2011 (Munk, Bohn & Baklanov, 2013; Munk, x Baklanov & Bohn, 2013).

Vi fandt, at skolerne har søgt at tilgodese forskellige hensyn ved organisering af grundforløbene på en række forskellige måder. Nogle skoler laver adskilte klasser, som hver realiserer en grundforløbstype. Andre anvender en model, hvor hver type modsvares af et hold, mens andre realiseres ved at eleverne følger flere forskellige hold, og atter andre laver kun et hold med forskellige undervisningsforløb for forskellige elevgrupper. Hver model beskriver således en måde at realisere intentionen om at have forskellige typer af grundforløb tilpasset forskellige elevgrupper.

Grundforløbsmodellerne varierer på to dimensioner, som begge kan have betydning for frafaldet, nemlig en dimension vedrørende holdenes afgrænsning i forhold til andre hold, som formodes at

påvirke elevernes mulighed for at opleve tilhør til en gruppe, og en niveaudelingsdimension som formodes at påvirke såvel elevens mulighed for fagligt og adfærdsmæssigt at lade sig inspirere og drage nytte af dygtigere elever □ og elever med en mere læringsmæssig adækvat adfærd (positiv peer-learning) □ som risikoen for at der kan opstå en skolekultur, som værdisætter ikke-skolekonform adfærd (negativ peer-learning).

Vi identificerede i alt ni modeller med to hovedmodeller: En model, hvor eleverne alene har timer sammen med elever fra deres egen klasse og grundforløbstype fra starten, som vi kalder for "clear cut" (CC) modellen, en model som allerede fra begyndelsen er ret entydig for så vidt angår opdeling. Her oprettes en klasse, som eleverne følger fra start til slut på grundforløbet.

Eleverne er opdelt i forskellige klasser afhængig af type og niveau med den konsekvens, at elever med få ressourcer ikke går sammen med de mere ressourcerstærke elever i de obligatoriske klasser, normalsporet. Eleverne har forskellige fag, værkstedsundervisning, teoriundervisning og almene fag sammen og er ikke blandet med elever fra andre hold, og efter typisk 20 til 40 uger (afhængig af grundforløbstype) afslutter de forløbet med et grundforløbsbevis.

Clear-cut-modellen formodes at give gode betingelser for, at eleverne kan føle tilhørsforhold til klassen, men svækker på grund af niveaudelingen muligheden for positiv peer-learning fra skolestærke elever, samtidig med en risiko for negativ peer-learning. Der er endvidere risiko for, at uddannelsesforventninger fra lærere og andre elever dæmpes, særligt hvis relativt få elever sorteres til en opkvalificerende type, og hovedparten sorteres til et normalspors hold.

På andre skoler begynder alle eleverne, uanset forudsætninger, på det samme hold. Undervejs vurderes, om de vil være i stand til at lave det afsluttende projekt og få et grundforløbsbevis ud fra opfyldelsen af forløbets målepinde. Er det ikke tilfældet, bliver eleverne forlænget, enten på mindre hold, på sammenlagte hold med andre forlængede elever fra andre hold, eller på nystartede hold med elever som lige har påbegyndt deres grundforløb.

Denne model betegner vi "vent-og-se" (WAS) modellen, da eleverne først sorteres, når det konstateres, at de ikke formår at gennemføre inden for de 20 uger, som er afsat til det ordinære forløb. Modellen karakteriseres således som dynamisk og fleksibel.

Under clear-cut modellen identificeredes opkvalificerende og udvidede grundforløbstyper, samt typer for utilpassede elever med hensigt på at fastholde elever, som ellers er i risiko for at droppe ud, og på at opgradere elevernes faglige og sociale kompetencer med henblik på at blive rustet til at klare hovedforløbet. Et væsentligt middel hertil er længere tid, men der satses også i nogle tilfælde på ekstra almen undervisning, og på styrkelse af ikke-kognitive færdigheder.

Vi skelner mellem to hovedtyper af opkvalificeringsforløb – en opkvalificerende type 1 (typisk 30 uger, men kan vare op til 40 uger) for elever, som mangler visse faglige og sociale forudsætninger (umodne) for at gennemføre på normal tid – og en udvidet grundforløbstype opkvalificeringstype 2 (typisk 40 uger, men kan vare op til 60 uger) hvor der gøres mere for at hjælpe elever med store sociale, eller måske psykiske, motivations- og skolemæssige, udfordringer.

Fælles for disse to typer er, foruden mere tid, ofte også flere ressourcer, og at eleverne vil blive undervist på en mere praksisnær måde, af og til med fokus på at udvikle elevernes studie- og arbejdsmarkedsparathed på disse hold, og i nogle tilfælde drejer det sig om elever, som kun har brug for lidt ekstra støtte.

Aktivitets- og holdundersøgelsen

Skolernes administrative database, EASY-A, som UNI-C omsætter til EASY-S data, giver mulighed for at registrere elevernes samlede uddannelsesforløb, hvilken uddannelse de har valgt, og hvilke forskellige hold de er tilknyttet, eller har været tilknyttet, hvilket muliggjorde den helt afgørende sammenknytning af indsatser på specifikke hold, elever, uddannelser, skoler, grundforløbstyper og modeller.

I mange tilfælde var det imidlertid ikke muligt at knytte forbindelse mellem hold og grundforløbstype ud fra den centrale aktivitetskode (holdkode) uden nogen specifik information om holdet. Der kunne også være tale om en kode, som oplyser forhold som fx uddannelsesretning og år uden at have informationer om grundforløbets type. I nogle af disse tilfælde brugte vi holdets angivne start og sluttidspunkt.

I de tilfælde på skoler og indgange, hvor holdene oprettes ifølge grundforløbets planlagte længde, og der ikke optræder forskellige grundforløbsmodeller med samme tidslængde, er det muligt at slutte fra holdets planlagte længde til hvilken grundforløbstype holdets elever har gået på.

Efterfølgende kan identifikationen knyttes til holdets aktivitetskode i en tabel, vi selv oprettede og tilføjede til data. Dermed var det muligt at sammenknytte grundforløbstyper, modeller, hold og elever.

Det er dog ikke alle erhvervsskoler, som har en registreringspraksis, der gør det muligt at kæde hold med bestemte typer (pakker), modeller og elever sammen. På den baggrund er vi endt op med at anvende 10 skoler i modelanalysen, som omfatter EUC Vest, EUC Nordvest, Herningsholm, CELF, Holstebro, ETCH Aalborg samt Randers TS, Syddansk, Silkeborg og Københavns Tekniske Skole (i alt 6846 elever på Bygge og Anlæg). I typeanalysen anvendte vi 5 skoler omfattende EUC Vest, Roskilde, Herningsholm, Syddansk og CELF (i alt 1805 elever på forskellige indgange).

Samlet analyse

De gennemførte analyser på tre niveauer er baseret på data fra de to omtalte undersøgelser samt på registerdata fra Danmarks Statistik.

Den første analyse af registerdata viste, hvilken betydning længden af uddannelsespause har for frafaldet på erhvervsskoler, og resultatet viser, at jo mindre pause og jo større pres af elever ind i systemet desto større frafald (Munk & Park, 2013).

En anden analyse viste, at unge fra selvstændige kernefamilier med faglærte forældre har en øget chance for at opnå en læreplads inden grundforløbets begyndelse, og at det er mere sandsynligt, at det giver pote på vestjyske skoler ud af de skoler vi kunne analysere (Munk & Baklanov, 2013); derudover viste analysen, at elever med en praktikplads fra starten i højere grad gennemfører deres uddannelse.

Dette resultat førte frem til en afgrænsning med fokus på skolevejs elever i model- og type analyserne (Munk & Baklanov, 2013).

I modelanalyserne undersøgte vi, om de tekniske skolers forskellige måder at organisere grundforløb påvirker frafaldet. Registreringspraksis på skolerne indebærer, at analysen omfatter en væsentlig delmængde af skoler på bygge og anlæg (samt visse andre indgange), men ikke alle. I den første delanalyse sammenlignes to hovedmodeller □ den såkaldte vent-og-se (WAS) model med sen opdeling, og clear-cut (CC)-model med tidlig opdeling – for at undersøge, om tidslængden spiller en rolle. Analyserne viser, at eleverne på vent-og-se modellen har en mindsket frafaldssandsynlighed i sammenligning med eleverne på clear-cut modellen, især efter 20 uger og 30-40 uger.

I de første 20 uger af forløbet er forskellen på WAS og CC ikke markant, men dog ligger WAS eleverne på et lavere frafaldsniveau, og det giver mening, i og med WAS ikke i begyndelsen er specifikt er rettet på ekstraordinært at fastholde elever. I denne del af undersøgelsen gennemføres varighedsanalyser med forskellige specifikationer.

Vi undersøgte således overlevelsestiden, indtil begivenheden frafald indtræffer, i stedet for kun at undersøge frafaldet på et givet tidspunkt (fx efter et år). I udvidede 'competing risk' analyser modelleredes varigheden til frafald under forudsætning af, at elever kan færdiggøre eller falde fra i samme periode.

Varighedsanalyserne viser samlet, at elever i gennemsnit falder fra senere og har et lavere frafald på skoler, hvor WAS-modellen anvendes, sammenlignet med skoler hvor CC-modellen anvendes. Vi fandt, at frafaldsforskellen mellem de to modeller over tid især topper omkring 18-20 uger og efter 40 uger, og at frafaldet for elever på WAS-modellen udvikler sig mere jævnt sammenlignet med elever på CC-modellen.

Elever på vent-og-se forløbet erfarer formentlig et mere dynamisk og måske fleksibelt forløb, da de undervejs får mulighed at komme på forlængede hold, som i højere grad er afstemt med forudsætninger og kunnen, simpelthen fordi informationen om eleverne, som skolen og lærerne råder over efter 15 ugers forløb, er større. Skolerne får desuden med WAS-modellen mulighed for at forlænge elever med en større frafaldsrisiko efter 18-20 uger, og efterfølgende for at blande eleverne mere hensigtsmæssigt, end det er tilfældet på CC-modellerne, hvor elever i vid udstrækning under de forlængede forløb fortsætter på de samme hold.

En alternativ forklaring på, at elever under WAS-modellen gennemsnitligt har et lavere frafald, er, at ressourcetsvage elever faktisk får gavn af først at gå sammen med andre elever, som afslutter deres forløb efter 20 uger, og naturligvis også med nogle elever, som falder fra før de 20 uger. Forlængelsen af WAS-forløbet er måske alt andet lige bedre end at anvende end CC-modellen, idet eleverne ikke opdeles de første 18-20 uger og derved formentlig får gavn af at møde stærke elever (positiv peer-læring), dog under forudsætning af en balanceret blanding af stærke og mindre stærke elever.

Omvendt kan det ikke udelukkes, at WAS-hold kan indebære en negativ peer-effekt for ressourcetsvage elever i forhold ressourcestærke elever, fordi den reelle grund til mindre risiko for frafald hænger sammen med, at de ressourcetsvage elever får mindst to forsøg til at gennemføre uddannelsen, og at de altså (kun) gennemfører pga. muligheden for ekstra forsøg. Endelig kan en mulig højere lærerforventning på WAS-modellerne alt andet lige bidrage til at holde frafaldet nede.

I analysen på type-niveau fokuserede vi på frafald inden for typer og hold på CC-modellen og undersøgte, om der er en forskel i frafaldsrisiko mellem elever på normalsporet og elever på opkvalificeringshold 1 og 2. Gennemførelsesrater blev ligeledes undersøgt. Vi tog udgangspunkt i alle elever på skoler/indgange, der var påbegyndt et grundforløb i løbet af august måned i et givet år (2007, 2008, 2009, 2010) og fulgte dem 43 uger frem.

Undersøgelsespopulationen bestod af førstegangsstartere, dvs. elever der ikke tidligere havde påbegyndt uddannelsesforløb inden for erhvervsuddannelserne, og vha. indsamlede holdkoder fra skolerne fik vi tilknyttet elever til de forskellige grundforløbstyper. De fleste elever var kun tilknyttet en grundforløbstype i undersøgelsesperioden, mens nogle elever var tilknyttet flere typer i samme periode. For at sikre at en elev ikke optræder i både kontrol- og indsatsgruppen, har vi antaget, at elever som har været tilknyttet et opkvalificeringshold i mere end 60 % af

undersøgelserperioden betragtes som opkvalificeringselever. Det indebærer bl.a., at elever med lige lang tid på normalholdet og opkvalificeringsholdet kategoriseres som opkvalificeringselever.

I en lineær sandsynlighedsmodel udregnede vi et estimat for den gennemsnitlige forskel i frafaldsraten og gennemsnitsraten for hver opkvalificeringsgruppespor sammenlignet med normalsporet. Analysen viser, at elever fra type 1 og type 2 havde en større frafaldsrate sammenlignet med elever på normalsporet. Frafallsraten i opkvalificeringstype 1 holdene er i gennemsnit 0,10 højere end frafaldsraten på de obligatoriske hold, og for opkvalificeringstype 2 hold er den i gennemsnit 0,17 højere. Ser vi på forskelle i gennemførselsrater klarer eleverne på opkvalificeringsholdene sig også relativt dårligt. Opkvalificeringstype 1 hold har en gennemførselsrate, som er 0,15 lavere end på normalsporet, og for opkvalificeringstype 2 er gennemførselsraten 0,30 lavere.

Estimaterne fra den lineære sandsynlighedsmodel siger i sig selv ikke noget om opkvalificeringstypernes kausale effekt på frafald og gennemførsel. Ideelt set vil vi gerne vurdere, om den ekstra fastholdelse er med til at formindske frafaldet. Problemet er, at vi ikke kan se frafaldet for eleverne på indsatsgrupperne, hvis de ikke havde gået på opkvalificeringshold (med andre ord observerer vi ikke det kontrafaktiske udfald), så der kan være flere alternative forklaringer. At eleverne på opkvalificeringstype 1 og 2 tilsyneladende klarer sig mindre godt kan skyldes forskelle, fra før de startede på uddannelsen, som fx at de har lidt ringere faglige eller sociale forudsætninger selvom eleverne meget ligner type 1 eleverne.

Det er muligt, at indsatsen har hjulpet elever på CC, men den er måske ikke tilstrækkelig til, at de har et endnu lavere frafald/højere gennemførsel. Frafallsraterne på de skoler og indgange vi har med, varierer dog meget. Det kunne tyde på, at modellerne ikke helt virker på samme måde ude på de enkelte skoler. På nogle skoler, hvor man praktiserer CC-modellen, er det sandsynligt (sammenlignet med andre undersøgelser), at lærerne - og måske også de andre elever på andre hold - har lavere eller færre forventninger til elever, som er adskilt fra elever på normalsporet. Vi finder således, at forlængede grundforløb i højere grad er med til at fastholde elever, når vi sammenligner WAS- og CC-modellerne, dels lige efter 20 uger, og især efter 30-40 uger. Endelig finder vi, at elever på normalsporet i gennemsnit har en lavere frafaldssandsynlighed end elever på opkvalificeringstype 1 og opkvalificeringstype 2 under CC-modellen.

Alt i alt har vi i de sammenlignende kvantitative undersøgelser bidraget med nye analyser på langt mere detaljerede niveauer, end man normalt ser i en dansk kontekst og for den sags skyld internationalt, og vi har, med brug af modeller med sen opdeling (late tracking), bidraget med nye statistiske analyser, som viser, at elevfrafaldet er mindre på nogle skoler. Imidlertid kunne vi ønske os, at skolerne fremadrettet får tilsagt en mere ensartet registreringspraksis, som vil muliggøre en analyse af erhvervsskolerne og deres mange nye tiltag og interventioner. Det kræver dog, at Ministeriet for Børn og Undervisning sammen med UNI-C og forskere går mere aktivt og forpligtende ind et samarbejde med skolerne omkring systematisk registrering af data.

Brugen af grundforløbsmodeller under visse betingelser har tilsyneladende en positiv effekt i forhold til fastholdelse. Det er vigtigt, at brugen af grundforløbsmodeller anvendes med omtanke, da der er stor risiko for, at opdelingen af 'stærke' og 'svage' elever ved begyndelsen af grundforløbet bliver en selvopfyldende kategorisering. Den sociale interaktion på tekniske skoler opleves som rummelig, og der er kun få beskrivelser af decideret mobning. Der er dog en tendens til, at den

sociale ramme og den sociale interaktion på de tekniske skoler er af mindre betydning sammenlignet med den sociale interaktion på handelsskolerne.

Den skolemæssige organisering i relativt kortvarige forløb på tekniske skoler medvirker formentlig til, at de sociale fællesskaber er knapt så stærke, men det er bemærkelsesværdigt, at elevernes sociale kategorisering af sig selv og hinanden synes at understøtte mere formelle eks- og inklusionsprocesser (Jørgensen, Koudahl, Nielsen & Tanggaard, 2012).

Der eksisterer en klar risiko for en opdeling af eleverne som enten 'hurtige' eller 'langsomme' - en betydningsfuld kategorisering i forhold til oplevelsen af egen rolle som erhvervsskoleelev - og således en risiko for, at lærere har lavere forventninger til elever på tidligt opdelte hold i kombination med lange grundforløb, og at eleverne på disse forløb afskæres fra mødet med fagligt dygtige elever (rollemodeller).

Af denne årsag er det vigtigt, at lærerne fastholder høje forventninger til elever under længerevarende CC-grundforløbsmodeller og bibeholder de samme mål med undervisningen – blot med længere tid og andre pædagogiske metoder for at nå dem. I øvrigt ses eksempler på, at skoler indsætter fagligt mindre kvalificerede lærere på de lange grundforløb, hvor der tværtimod er behov for ekstra engagerede og kvalificerede lærere med blik for de særlige behov, som eleverne her har i forhold til læring og social støtte. Altså er det af afgørende betydning, at der på disse forløb afsættes flere ressourcer i form af færre elever pr lærer, især pga. vigtigheden af elevernes oplevelse af god lærerkontakt.

OVERSIGT OVER PUBLIKATIONER

I det følgende gives en oversigt over publikationer udgivet inden for rammerne af forskningsprojektet. Der skelnes mellem peer-reviewede publikationer, formidlingsartikler, konferenceoplæg og publikationer under udarbejdelse/indsendte publikationer.

Peer-reviewede publikationer

- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2013). An epistemology of the hand – putting pragmatism to work. I: Gibbs, J. Learning, work and practice: New understandings. (pp. 147-163). Springer Science+Business Media B.V.
- Grønborg, L. (2011). Fastholdelse igennem idræt og sundhed. Unges veje og vildveje i uddannelsessystemet. Red. Jørgensen, C.H., Roskilde Universitetsforlag.
- Grønborg, L. 2013 (accepted). One of the Boys, Constructions of Disengagement and Criteria for Being a Successful Student International Journal of Qualitative Studies in Education
- Jensen, T.P. & Larsen, B. (2011). Hvem falder fra – spiller skolen nogen rolle? I: Jørgensen, C.H. Frafald I erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 205-225.
- Jensen, T.P. & Knoth Humlum, M. (2010). Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser Hvad karakteriserer de frafaldstruede unge? Anvendt Kommunal Forskning (AKF).
- Jonasson, C., Klitmøller, J. Grønborg L. (2010). Situerede perspektiver på ungdom, uddannelsespolitik og frafald i erhvervsuddannelserne. Psyke og Logos vol.31 nr. 1
- Jonasson, C. (2011). The dynamics of absence behavior: Interrelations between absence from class and absence in class Educational Research Vol 53, nr. 1
- Jonasson, C. (2011). Fravær fra og i timerne - veje mod frafald og faglig identitet. I: Jørgensen, C.H. Frafald I erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 67-83
- Jonasson, C. (2012a). Teachers' and students' divergent perceptions of student engagement: recognition of school or work place goals. British Journal of Sociology of Education vol. 33 no. 5.
- Jonasson, C. (2012b). Why stay? The development of student retention processes in everyday life in a Danish vocational school. Ph.D dissertation. Aarhus University.
- Jonasson, C. (2013 in press). Defining boundaries between school and work: teachers and students' attribution of quality to school-based vocational training. Journal of Education and Work
- Jørgensen, C.H. (2011). Frafald I erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag.
- Jørgensen, C.H. (2011). En historie om hvordan frafald blev et problem. I: Jørgensen, C.H. Frafald I erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 13-33.
- Jørgensen, C.H. (2011). Praktikpladsproblemets betydning for elevernes frafald og engagement. I: Jørgensen, C.H. Frafald I erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 185-205.
- Jørgensen, C.H. (2011). Frafald i de danske ungdomsuddannelser. I: Frafald i utdanning for 16-20 åringer i Norden. red. / Eifred Markussen. København : Nordic Council of Ministers, s. 63-90 (TemaNord; 517).

- Jørgensen, C.H. (2012). Manglende ungdomsuddannelse : – årsager og løsninger. I: Samfundsøkonomen, Vol. 2012, Nr. 2, 01.05.2012, s. 24-29
- Jørgensen, C.H.; Koudahl, P.; Nielsen, K. & Tanggaard, L. (2012). Kvalitativ rapport om frafald i erhvervsuddannelserne (Arbejdsrapport)
- Koudahl, P. (2011). Erhvervsskolelærernes dilemma. I: Jørgensen, C.H. Frafald i erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 117-135.
- Larsen, B. & Pilegaard Jensen, T. (2010). Fastholdelse af elever på de danske erhvervsskoler. Anvendt Kommunal Forskning. Anvendt Kommunal Forskning (AKF)
- Lippke, L. (2011). Udfordringer til faglærernes professionelle identitet - "det her handler jo om det sociale og hvad ved jeg om det?" I: Jørgensen, C.H. Frafald i erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 99-117
- Lippke, L. (2012a). Fra erhvervsuddannelse til semi-terapeutisk samtalerum? Emotionelle handlinger som fastholdelsesgreb indenfor erhvervsuddannelserne. Psyke & Logos, Årg. 33, Nr. 1, p. 135-160.
- Lippke, L. (2012b). "Who am I supposed to let down?": The caring work and emotional practices of vocational educational training teachers working with potential drop-out students", Journal of Workplace Learning, Vol. 24 Iss: 7 pp. 461 – 472.
- Lippke, L. & Tanggaard, L. (2013, in press). Leaning in to muddy interviews. Special issue of Qualitative Inquiry.
- Lippke, L. (2013, in press). Forhandling af ønskede deltagelsesformer og pædagogiske præferencer I relation til fastholdelse. Nordiske Udkast
- Munk, M. D. (2011). Social sortering, frafald og manglende kvalifikationer blandt unge. I: Jørgensen, C.H. Frafald i erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 225-245.
- Munk, M. D. (2013). Completion of Upper Secondary Education: What Mechanisms Are at Stake? Comparative Social Research 30: 255-291.
- Nielsen, K. (2011). Hvad siger international forskning om frafald? I: Jørgensen, C.H. Frafald i erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 245-265.
- Tanggaard, L. (2011). En skoles håndtering af frafaldsproblematikken. I: Jørgensen, C.H. Frafald i erhvervsuddannelserne. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 83-99.
- Tanggaard, L. (2012). Man er da blevet til noget – frafaldsforebyggelse i dansk erhvervsuddannelse. Dansk Pædagogisk Tidsskrift, Vol. 12, nr. 1, 51-59.

Formidlingsartikler

- Jensen, T. P. (2011). Analyse: Unge uden uddannelse - et fælles ansvar. Danske Kommuner, 2011 (15):36-37.
- Jensen, T. P. & Larsen, B. (2010). Replik til Lars Kunov - vedr. "Ingen masseflugt fra de danske erhvervsskoler". Vejlederen, 2010(7): 7.
- Koudahl, P. (2011). Forudsigelige frafald. Kronik i dagbladet Information, 10. august 2011.
- Koudahl, P. (2013). Indre motivation eller ydre tvang. Hvordan bliver unge mennesker i stand til at foretage et kvalificeret uddannelsesvalg? In Gjallerhorn. Tidsskrift for Professionsuddannelserne. Nr. 16/2013.
- Hvitved, L. & Juul, I. (2012). Synlige og usynlige sorteringsmekanismer på erhvervsuddannelserne. VejlederForum Magasinet. nr. 4, (s. 59-61)
- Tanggaard, L. (2012). EUD - fra et elevperspektiv. I: VejlederForum Magasinet, Vol. 2012, Nr. 4.

Konferenceoplæg

- Grønborg, Lisbeth; Jonasson, Charlotte (2011). Critical perspectives on economy, educational participation and drop out in a 'knowledge' society Paper presented at the 14. Biennial Conference at the International Society for Theoretical Psychology, Thessaloniki, Grækenland
- Hvitved, L. (2011). Teoriundervisningen i de tekniske erhvervsuddannelser: med focus på inklusion og eksklusion af elever baseret på faglighed. Paper præsenteret ved Den tredje nordiska ämnesdidaktikkonferencen, NOFA 3: 11.-13. maj 2011.
- Hvitved, L. (2011). Retention initiatives at VET schools. Paper presented at the JVET 9th International Conference: 8th-10th July 2011.
- Jonasson, Charlotte; Grønborg, Lisbeth (2011). Student Engagement in a VET context Paper presented at The Journal of Vocational Education and Training, Ninth International Conference, Oxford, England
- Jørgensen, C.H. (2011). Dropout in vocational education – institutional selection and social exclusion. Paper presented at the JVET 9th International Conference: 8th-10th July 2011.
- Jørgensen, C.H. (2011). Dropout in vocational education. Paper presented at the DGfE Herbsttagung Konstanz Universität : 27th-28th July 2011
- Jensen, T.P. (2012): Reducing early school leavers in VET. Danish Presidency Conference: VET-Business Co-operation Promoting New Skills, Innovation and Growth for the Future, Eigtveds Pakhus, København, 24. - 25. april 2012.
- Koudahl, P. (2011). VET-Teachers' dilemma. Paper præsenteret ved den 7. konference i Research, Work and Learning (RWL7) i Shanghai 5.-7. december 2011.
- Koudahl, P. (2011). VET in practice - and in politics. Paper præsenteret på konferencen 'Research for VET practice and Policy'. Torino 31.8 – 3.9. 2011. The annual meeting of VET and Culture research network in collaboration with the European Training Foundation (EFT).
- Munk, M.D. & Park, D-Y. (2011). Explaining the rise in Danish Vocational Education System Dropouts: The Effect of a Youth Unemployment Program, Presented at The Journal of Vocational Education and Training (JVET) Ninth International Conference, Worcester College, Oxford, 8th – 10th July 2011 (discussant: Richard W. Moore, California State University).
- Munk, M.D. (2013). A Quantitative Analysis and Investigation of Basic Course Models and Types on Technical Vocational Schools, A Comparison and Quasi-experimental Approach, Presented at the Danish Sociological Association Annual Meeting, 24th-25th January 2013 (discussant: Anders Holm, University of Copenhagen).
- Lippke, L. & Tanggaard, L. (2011). Dirty interviewing. Paper presented at the 6th International Congress of Qualitative Inquiry. University of Illinois, Champaign at Urbana.
- Tanggaard, L., Nielsen, K. (2013). Final results – retention of students in vocational education and training in Denmark. Nordic Educational Research Conference, 6.-9. marts, Island, Reykavik).

Publikationer under udarbejdelse/indsendte publikationer

- Grønberg, L. 2013 (under review). Scaring the Students Away? Institutional Selection through Assessment Practices in the Danish Vocational and Educational Training System
Journal of Vocational Education and Training
- Hvitved, L. (2013 – under udarbejdelse) afhandling.
- Ingemann Brandt, L. (2013 – under udarbejdelse) afhandling.
- Jensen, T. og Krassel, K.F. (2013 – under udarbejdelse) Game change: Low achieving students' way through vocational training, Working paper, Danish Institute of Governmental Research (AKF) & Institute of Education, Aarhus University (artiklen udarbejdes i samarbejde med Center for Strategisk Uddannelsesforskning: <http://www.cser.dk/>)
- Jonasson, C.; Mäkitalo, A; Nielsen, K. (2013 – revideret og genindsendt) Teachers' handling of educational dilemmas: Co-existing demands of increased student retention and performance.
- Jørgensen, C.H.; Tanggard, L.; Nielsen, K. ; Koudahl, P. (2013– under udarbejdelse): Preventing dropout in vocational education – students' experiences of streaming.
- Koudahl, P.; Tanggard, L.; Jørgensen, C.H, Nielsen, K. (2013– under udarbejdelse): Teachers engagement and disengagement in teaching. Consequences for drop-out and retention of students in Vocational Education and Training.
- Lippke, L (2013) Ph.d. afhandling.
- Munk, M. D. & Park, D.-Y (2011). Interrupted Times Series Analysis of Danish Vocational and Training (VET) Dropout Rates and Extended Basic Ground Course (EBGC) Package, Unpublished Research Paper, Centre for Mobility Research
- Munk, M.D. & Park, D.-Y. (2013) Explaining the rise in Danish Vocational Education System Dropouts: The Effect of a Gap Year
- Munk, M. D. & Baklanov, N. (2013 – under udarbejdelse). Vocational school dropout and the effect of late versus early tracking and prolongation of basic courses
- Munk, M. D. Bohn, L. & Baklanov, N. (2013). Grundforløbspakker og frafald på danske erhvervsskoler, del 1: modeller for grundforløbspakker på de danske erhvervsskoler, CMR, juni, Rapport
- Munk, M. D., Baklanov, N. & Bohn, L. (2013). Grundforløbspakker og frafald på danske erhvervsskoler, del 2: mulige effekter af reformen i 2007, CMR, juni/august, Rapport
- Nielsen, K. (2013 – under udgivelse). Learning and Conduct of Everyday Life and Dropout in the Danish VET System. ISTP Proceedings, 2011.
- Nielsen, K. (2013 – under review). Engagement, Conduct of life and Dropout in the Danish VET system. Research papers in Education.
- Nielsen, K & Jørgensen, C.H. (2013 – under review). Frafald, omvalg eller fravalgt. Dansk Pædagogisk Tidsskrift
- Nielsen, K & Jørgensen, C.H. (2013 – under review). Frafald fra erhvervsuddannelserne - mod en mere nuanceret forståelse, *Utbildning & Lärande*.
- Nielsen, K. & Tanggaard, L. (2013 – under review) Frafald og tillidskrise. Nordic Studies in Education.
- Nielsen, K. & Jonasson, C (2013 – under udarbejdelse). Dropout, Trust and Potentials for Change.
- Nielsen, K., Munk, M. D., Koudahl, P., Jonasson, C., Tanggard, L., Jørgensen, C.H (2013– under udarbejdelse) School Culture and Drop out in the VET system. A review (preliminary title).

- Larsen, B., Pilegaard Jensen, T., Husted, L. (2012): Dropping out of (vocational) education: The effect of social upbringing.
- Tanggaard, L. (2013, under review). Creating drop-out in vocational education. *Journal of Vocational Education and Training*.